

NHỮNG BÀI HỌC VỀ GIÁO DỤC CỦA BÁC HỒ TỪ MỞ LỚP HUẤN LUYỆN Ở PẮC BÓ

○ TS. VÕ VĂN LỘC*

Năm 1941, Bác Hồ từ nước ngoài trở về Tổ quốc, chọn hang Pắc Bó (Cao Bằng) làm căn cứ địa, trực tiếp lãnh đạo cách mạng Việt Nam.

Một trong những công tác trước mắt của Đảng lúc bấy giờ là phải tiến hành mở lớp huấn luyện về chương trình của Việt Minh, về Điều lệ của Hội cứu quốc... cho cốt cán người địa phương và quần chúng trung kiên. Bác Hồ là linh hồn của các hoạt động này.

Quanh việc mở trường, dạy văn hóa, huấn luyện cán bộ ở thời kì này, có thể nghiên cứu, rút ra bài học bổ ích cho công tác giáo dục.

1. Phải dạy văn hóa cho đồng bào dân tộc (DT) và thông qua dạy văn hóa mà tuyên truyền đường lối cách mạng cho họ

Điều này phù hợp với đồng bào DT Nùng không biết chữ quốc ngữ, nghe và nói tiếng phổ thông chưa rành, trình độ nhận thức nói chung rất thấp.

Tư duy đúng đắn của Bác giúp giải quyết hàng loạt công việc mang tính tác nghiệp sự phạm hoàn toàn mới mẻ lúc bấy giờ:

1) Bác chỉ định thành lập một đội «*giáo viên xung phong*» làm thầy giáo dạy cho các lớp. Đội giáo viên xung phong có nhiệm vụ vạch kế hoạch mở lớp. Kế hoạch đó, theo gợi ý của Bác, gồm 5 điểm: a) Huấn luyện cho ai?; b) Huấn luyện những gì?; c) Huấn luyện trong bao lâu?; d) Huấn luyện ở chỗ nào?; đ) Lấy gì ăn mà huấn luyện?

Từ 5 điểm này mà tìm ra vô số những việc làm thiết thực, cụ thể trong việc mở lớp và dạy học; nhờ vậy, trường lớp sớm được hình thành và việc dạy học đạt được kết quả mỹ mãn.

2) Bác tiến hành kiểm tra lớp học hàng tuần về tình hình học tập, về sức khỏe của học viên và

theo dõi, góp ý cả cách dạy của thầy giáo. Bác định ra cách thức cho điểm, đánh giá để động viên người học.

3) Bên cạnh việc mở trường, mở lớp dạy cho người lớn, Bác còn có yêu cầu mở lớp dạy cho các cháu thiếu nhi địa phương, Bác quan tâm đến cả việc tắm rửa, tìm thuốc chữa ghê, lở, tróc đầu cho từng cháu một.

4) Nhằm đáp ứng nhu cầu dạy và học, Bác tự biên soạn chương trình và tài liệu học tập. Bên cạnh nhiều sáng tác thơ ca và bài viết về thiếu nhi, Bác đặc biệt dành thời gian viết sách, tài liệu phục vụ việc dạy học. Cuốn *Lịch sử nước ta*, với câu mở đầu đã trở thành thân quen: «*Dân ta phải biết sử ta, / Cho tường gốc tích nước nhà Việt Nam*» hoặc bài địa lí về Cao Bằng: «*Cao Bằng đông bắc giáp Tàu/Hà Giang, Bắc Cạn ở vào phía tây*»... hoặc địa lí Việt Nam: «*Nước ta hình chữ S/Một bán đảo rất xinh/Trên bờ bể Thái Bình/Tại Đông Nam châu Á*»...

2. Ở cương vị người hiệu trưởng sáng lập và điều hành nhà trường cách mạng giữa rừng Pắc Bó (2), Bác Hồ đã bộc lộ một trí tuệ và tư duy sự phạm sáng tạo độc đáo trong lịch sử giáo dục nước nhà

1) *Thông qua dạy chữ mà tuyên truyền, đào tạo cán bộ.* Có thể coi đây là cảm nang của công tác tư tưởng, chẳng những có giá trị trong một thời kì lịch sử mà còn có giá trị lâu dài.

2) *Thông qua người biết chữ mà dạy cho người chưa biết chữ.* Thầy giáo và học sinh gần gũi thân mật, cùng ăn, cùng ở, cùng làm, cùng một lí tưởng, cùng những yêu cầu phấn đấu, rèn luyện ngày một cao hơn, kể cả thầy lẫn trò.

* Trường Đại học Sài Gòn

3) Việc mở trường, mở lớp để giáo dục, đào tạo cán bộ phải hết sức linh hoạt, tùy theo tình hình cụ thể, vừa cơ động, vừa đạt hiệu quả cao. Trong điều kiện của Pắc Bó lúc bấy giờ, Bác đã cùng học viên mở trường bằng cách dùng lá rừng che chắn thành lớp học, khuất trong hang đá hoặc bên bờ suối, thích ứng trong điều kiện núi rừng và phải giữ hoàn toàn bí mật. Cái ăn, cái ở phải tự túc, đùm bọc lẫn nhau nhằm mục đích tập trung cho việc học. Giấy, bút thì lấy đá sỏi mềm hoặc than củi, que cứng viết lên mặt đá nhẵn hoặc viết xuống mặt đất. Tạo ra những phương tiện học tập giản tiện mà hiệu quả nhất. Dùng các hình thức thích hợp để giúp nhau học tập, tổ chức kiểm tra bài cũ thường xuyên nhằm động viên hoặc kịp thời uốn nắn, nâng cao. Thời gian học vừa phải, không để học viên vắng mặt ở địa phương lâu, địch sẽ phát hiện.

Tư tưởng chủ đạo của Bác Hồ lúc bấy giờ là:

- Nội dung dạy phải thật ngắn gọn, đầy đủ và dễ hiểu;
- Muốn nâng cao trình độ mọi mặt cho cán bộ, trước hết phải nâng cao trình độ học vấn cho họ;
- Phát triển phong trào đến đâu, cần tổ chức lớp học ngay đến đó;
- Càng cố gắng đào tạo nhiều cán bộ DT bao nhiêu càng có lợi cho cách mạng bấy nhiêu, vì các đồng chí đó am hiểu địa phương hơn ta;
- Muốn đến được với đồng bào DT để tuyên truyền, giác ngộ họ thì phải hiểu phong tục tập quán của họ và biết cách dân vận;
- Cái chính vẫn phải là tự học, không được thỏa mãn với việc học của mình. Bác gợi ý: học trong quần chúng, học lẫn nhau và học bằng sách, báo (ở rừng mà hay ngủ trưa là dễ sinh ra bệnh, vì vậy, Bác tận dụng thời gian này để tăng gia rau xanh hoặc đọc sách báo);
- Đối với thầy giáo, Bác dạy: Làm thầy thì phải hiểu trò. Thầy giáo cần cần nhắc đầu là nội dung chính cần phải dạy và dạy cái gì cho thật thiết thực, dễ hiểu. Giảng một lần, học viên chưa hiểu thì phải giảng đi giảng lại nhiều lần. Học viên không quen viết chữ hoa thì phải cầm tay hướng dẫn cho họ viết, vài lần sẽ thành quen. Ai có tiến bộ, phải kịp thời động viên, nếu không, khi gặp khó khăn họ dễ nản chí.

3. Tác phong gần gũi, thân mật, thái độ tận tụy của người sáng lập và điều hành nhà trường cách mạng đầu tiên giữa rừng Pắc Bó đã để lại nhiều điều đáng suy ngẫm

Thời bấy giờ, tuy chưa nói «Giáo dục là quốc sách hàng đầu», nhưng trong tầm nhìn của Bác,

chữ nghĩa, học vấn phải đi trước, hoặc ít nhất đồng hành với giáo dục và coi đó là điều kiện của tuyên truyền, giáo dục. Cái mà ngày nay UNESCO gọi là bốn trụ cột của giáo dục thì hơn năm mươi năm trước, Bác Hồ đã nhận ra và đã thể hiện bằng hành động cụ thể, mang lại kết quả rõ rệt.

1) Vấn đề chọn người để dạy chữ, chọn người để học chữ, học làm cách mạng là vấn đề lớn. Bác Hồ đã giải quyết đúng đắn vấn đề này trên cơ sở tầm nhìn xa trông rộng và thái độ tin tưởng tuyệt đối vào con người và khả năng cảm hoá kì diệu của cách mạng, của Đảng và của Bác, nhờ vậy xây dựng được một đội ngũ cán bộ trung kiên, tạo động lực thành công cho cách mạng.

2) Về một quy trình tổ chức hoạt động giáo dục sáng tạo, linh hoạt, thích ứng với mỗi giai đoạn phát triển kinh tế, văn hoá, xã hội; thể hiện qua 5 điểm Bác gợi ý về một kế hoạch mở trường, mở lớp, cộng với hoạt động kiểm tra, đánh giá học viên, biên soạn tài liệu. Ở đây còn là vấn đề nghệ thuật nắm bắt thời cơ, vận hội, sự khéo léo, tài ba trong giải quyết tình huống, yêu cầu, của giáo dục.

3) Nhà trường giữa rừng Pắc Bó năm nào còn in đậm phong cách giản dị và thái độ ân cần chăm lo cho từng người, từng lớp học của người hiệu trưởng kính yêu. Phong cách đó là sự kết đọng những tinh hoa từ thầy giáo Nguyễn Tất Thành, đồng chí Vương, Thầu Chín... qua nhiều năm tháng gian truân và đầy sức thán phục ở Người. Điều dễ nhận thấy là, ở đâu và lúc nào Người cũng thể hiện một tác phong tri hành hợp nhất, một thái độ dân chủ, thân ái, nhân văn. Những điều này xuyên thấm và nhất quán trong tư tưởng, hành vi Nguyễn Ái Quốc để những năm sau này, Người tiếp tục phát ngôn và hoàn thiện tư tưởng về dân chủ. □

Tài liệu tham khảo

1. Chúng ta có Bác Hồ. NXB Lao động, H 2001.
2. Đặng Quốc Bảo. Tư tưởng tự học của Bác Hồ. NXB Thanh niên, H 2009.